

LAPSEN KIELEN FONOLOGINEN KEHITYS

Marilyn May Vihman *Phonological development. The origins of language in the child.* Blackwell, Oxford 1996. XIV + 312 s. ISBN 0-631-16354-9.

Marilyn May Vihman on kehityspsykologian professori Walesin yliopistossa Bangorissa. Hän ylittää kuitenkin vaivatta tieteidenvälisiä raja-aitoja ja käsittelee kirjassaan lapsen fonologista kehitystä monipuolisesti paitsi psykologisesta myös biologisesta ja lingvistisestä näkökulmasta. Teos on ensimmäinen kokonaan fonologian omaksumiseen keskittyvä esitys ja esittelee alueen laajasti, perusteellisesti ja monipuolisesti — jopa tyhjentävästi. Lähdeluettelo käsittää runsaat 40 sivua. Kaikki mahdollinen aiheesta aiemmin kirjoitettu tuntuu olevan mukana eikä pelkästään niminä tai ylimalkaisina viittauksina vaan aina huolellisesti referoituna ja asiantuntevasti kommentoituna. Tekijän tärkeimpinä tavoitteina on ollut tarjota lukijalle selvitys siitä, mitä fonologisesta kehityksestä tähän mennessä tiedetään, sekä herättää kysymyksiä jatkotutkimusta varten.

Vihman on ottanut tehtäväkseen todistaa, että fonologinen kehitys ei ole tiedon löytämistä tai keksimistä eikä deduktiota (päätelmien tekemistä) vaan mallinmuodostusta ja adaptaatiota (s. 5). Hän pyrkii ottamaan huomioon kaiken, mikä voi valaista fonologista kehityskulkua riippumatta siitä, mistä tutkimustraditiosta tai teoreettisesta viitekehiksestä tieto on peräisin.

Kirjan läpikäyvänä ideana on, että varhaisen fonologisen kehityksen ymmärtämisessä on otettava huomioon havaitsemisen ja tuottamisen vuorovaikutus. Koska ne eivät kehity erillään, niitä ei myöskään pidä tarkastella toisistaan irrallisina. Tekijä pyrkii myös irrottautumaan englannin kielen valta-aseman aikaansaamasta yksipuolisuudesta ja vinoutuneesta käsityksestä siitä, mikä on universaalia ja mitä kielenoppimi-

nessä lopulta tapahtuu.

Kirjassa on yhdeksän lukua ja jokaisen lopussa tiivistelmä, josta kiireinen lukija saa selville luvun pääkohdat ja pohdinnan tulokset. Alussa on johdantoluku, jossa kirjoittaja käy rajaa fonetiikan ja fonologian välillä ja ottaa sitten esiin muutamia fonologisen kehityksen tärkeimpiä teemoja. Hän käsittelee puheen havaitsemisen ja tuottamisen vuorovaikutusta, prosodista ja segmentaalista lähestymistapaa, kieltenvälisiä näkökohtia sekä yksilöllisten erojen osuutta kielen oppimisessa.

Toinen luku esittelee kriittisesti erilaiset teoreettiset näkökulmat, joista fonologista kehitystä on kielitieteessä tarkasteltu. Läpi tulevat käydyksi behavioristinen ja strukturalistinen malli, luonnollisen fonologian ja generatiivisen fonologian mallit, prosodinen fonologia, kognitiivinen malli, biologiset jatkuvuus- ja itseorganisoituvat mallit sekä uusimmista nonlineaarinen fonologia ja konnektionistiset mallit.

Eri teorioiden kriittisestä tarkastelusta nousevat fonologisen kehityksen tärkeimmät kysymykset, jotka edelleenkin odottavat vastauksia. Onko fonologinen kehitys jatkuvaa vai katkonaista? Katsotaanko jokeltelulla olevan merkitystä foneemien omaksumisessa? Mikä on havaitsemisen ja tuottamisen keskinäinen suhde? Onko lapsen kehittyvä fonologinen systeemi itsenäinen, vai onko se riippuvainen kieliympäristön (vanhempien) systeemistä? Mikä osuus on äänteiden diskriminaatiolla, artikulaation helppoudella tai vaikeudella, systeemisillä tekijöillä ja informaation prosessointikyvyllä? Löytyykö oikea vastaus fonologian universaaleista vai funktionaalisesta näkökulmasta, joka tähdentää äidin ja lap-

sen vuorovaikutusta?

Kolmas ja neljäs luku käsittelevät vauvan havaintomaailmaa: mitä vauva kuulee, miten hän havaitsee puhetta, minkälaisia eroja hän pystyy havaitsemaan, miten havaitseminen kehittyy, mikä merkitys siinä on kokemuksen karttumisella ja mikä merkitys on prosodialla.

Viides, kuudes ja seitsemäs luku esittelevät kielen kehityksen alkuaskelia vauvan ensimmäisten elinkuukausien ääntelystä tavua muistuttavien äännösten kautta ensimmäisten sanojen ymmärtämiseen ja tuottamiseen. Olennaista tässä on kommunikaation intentionaalisuuden kasvaminen ja lapsen oivallus siitä, että äännöksillä on merkitys. Näissä luvuissa kirjoittaja pohtii myös, mikä tässä kehityksessä voisi olla synnynnäistä ja mikä juontaisi kieliympäristöstä. Hän havainnollistaa ensimmäisten sanojen ilmaantumisen ja äännejärjestelmän kehityksen kuvausta useasta kielestä peräisin olevien aineistojen avulla.

Kahdeksas luku on omistettu prosodiselle kehitykselle, erityisesti sille, miten lapsi kehittyy ymmärtämään prosodisten piirteiden kieliopillisia funktioita ja tuottamaan näiden edellyttämiä distinktioita. Tämä on erityisen kiintoisa alue kieltenvälisestä näkökulmasta, koska prosodiset piirteet toimivat eri kielissä eri tehtävissä. Hämmästyttävää on, että Vihman kyllä käsittelee tässä luvussa painon ja intonaation (sekä sana- että lauseintonaation) kehitystä mutta ei ota esiin distinktiivisen kvantiteetin

kehitystä, vaikka asian on täytynyt olla hänelle myös omakohtaisesti tuttu. Tutkijan omat lapset Raivo ja Virve, joiden puhetta kirjassa on analysoitu muissa yhteyksissä, oppivat nimittäin viron kieltä, jossa kvantiteetin tiedetään olevan hyvin tärkeä sanojen merkityksiä erottava ja ylläpitävä ominaisuus. Syynä taitaa olla, että tutkimustietoa kvantiteetin kehittymisestä lapsen kielessä ei virossa — sen paremmin kuin suomessakaan — ole toistaiseksi olemassa.

Viimeinen luku kirjaa vielä lyhyesti niitä edistysaskelia, joita fonologisessa kehityksessä tapahtuu ensimmäisten sanojen ilmaantumisen jälkeen: esiin tulevat koartikulaatio, sananrajan ylittävät fonologiset prosessit sekä prosodisen rakenteen vaikutus fonologiaan ja morfosyntaksiin.

Kirja keskittyy fonologian varhaisimpaan kehitykseen ja onkin sen kuvaamisessa todella perusteellinen, mutta kokonaiskuva äännejärjestelmän paradigmaattisesta ja syntagmaattisesta kehityksestä jää puuttumaan. Sellaista kuitenkin tarvitsisivat paitsi lapsen kielenomaksumisen opiskelijat ja tutkijat, myös puheterapeutit ja muut ammattilaiset, jotka joutuvat arvioimaan, onko lapsen puheen kehitys normaalia vai jollain lailla poikkeavaa. ■

ANNELI LIEKO

Suomen kielen laitos, PL 3 (Fabianinkatu 33), 00014 Helsingin yliopisto

Sähköposti: *Anneli.Lieko@Helsinki.Fi*